РОЛЯТА НА ПРЕДУЧИЛИЩНОТО ОБРАЗОВАНИЕ КАТО ТЕРЕН ЗА ТРАНСМИСИЯ НА БЪЛГАРСКАТА НАРОДНОПЕСЕННА ТРАДИЦИЯ В КОНТЕКСТА НА ПРОМЕНЕНАТА МЕЖДУПОКОЛЕНЧЕСКА ПРИЕМСТВЕНОСТ

Гл. ас. д-р Ана Борисова
ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“

Резюме: *Статията разглежда ролята на предучилищното образование за съхраняване на българската народнопесенна традиция в условията на променена междупоколенческа приемственост. Акцент се поставя върху отслабващата функция на семейството като естествена среда за предаване на фолклорното наследство, което налага нови педагогически подходи. Обосновава се необходимостта от целенасочено приобщаване на децата към народната песен чрез системна работа в детската градина, включваща слушане, изпълнение и игрови дейности. Подчертава се значението на учителя като медиатор между традицията и съвременната културна среда. Посочва се, че чрез интегриране на фолклора в образователния процес се създават предпоставки за изграждане на културна идентичност, емоционална свързаност и уважение към националното наследство още в ранна възраст.*

Ключови думи: *Предучилищно образование, българска народна песен, културно наследство, междупоколенческа приемственост, ранно детско образование, културна идентичност*

THE ROLE OF PRESCHOOL EDUCATION AS A FIELD FOR THE TRANSMISSION OF THE BULGARIAN FOLK SONG TRADIRION IN THE CONTEXT OF CHANGED INTERGENERATIONAL CONTINUITY

Assistant Professor Ana Borisova, PhD
“St. Cyril and St. Methodius” University of Veliko Tarnovo

Abstract: *The article examines the role of preschool education in preserving the Bulgarian folk song tradition in the context of changing intergenerational continuity. It highlights the declining role of the family as a natural environment for transmitting folklore, which necessitates the adoption of new pedagogical approaches. The need for purposeful inclusion of children in folk song activities within the educational setting is emphasized through systematic work in kindergarten, including listening, performing, and play-based activities. The importance of the teacher as a mediator between tradition and the contemporary cultural environment is underlined. It is argued that integrating folklore into the educational process creates conditions for building cultural identity, emotional connection, and respect for national heritage from an early age.*

Key words: *Preschool education, Bulgarian folk song, Cultural heritage, Intergenerational continuity, Early childhood education, Cultural identity*

„С всички сили трябва да толерираме и подпомагаме трансмисиите
на фолклорната култура във формата на „естествено общуване“
в съвместни участия на носителите с външни участници, които
във възстановки постепенно усвояват репертоар,
обредно поведение и изпълнителски стил“.
Димитрина Кауфман

ВЪВЕДЕНИЕ

Детската градина и училището в XXI век са подчинени на **идеята за компетентностния подход в образованието**. Ето защо „компетентностният подход трябва да бъде прилаган както в системата на училищното, така и на предучилищното образование, както в рамките на обучението, така и в процеса на възпитанието“ (Чавдарова-Костова, 2022: 22). Какво представлява компетентността?

„Компетентността е „подход, включващ аспекти като: знания (знаене какво); отношения и поведения (осъзнаване как ние действаме, в контекст, и защо); диспозиции (отвореност към промяна, мотивираност); процедурни умения (знаене как да се прави); когнитивни умения (преработване на информация, критично мислене и критичен анализ); експериментални умения (знаене как да се реагира и адаптира на базата на предишни знания, социални умения)“ (Brett, 2009: 15). „Компетентността е „индивидуално интегративно свойство на личността, което се изразява в спецификата на организиране и използване на различните знания и умения и позволява ефективни решения и поведение в различни ситуации”. Компетентността е „способност да се реши някаква задача и да се извърши нещо”, а компетентният човек има не само знания, но и ги прилага гъвкаво, което зависи от неговите аналитически, творчески и практически умения” (Радев, 2007: 222).

В детската градина се изграждат умения, свързани с ранното детство – математически, езикови и познавателни умния; възпитават се емпатия, толерантност, умения за работа в екип, които са базисни модели, необходими за активната социализация на децата. Този етап от живота им е свързан с разпознаване и изразяване на чувствата основно от общуването между им. Разбира се, не може да се постави на втори план взаимодействието между децата и изкуствата – музика, изобразително изкуство и, разбира се, играта, като основен подход в обучението. Не на последно място трябва да бъде изведен и въпросът, свързан с първите генерирани стъпки към дигиталната грамотност, която децата овладяват в тази част от живота си.

Наред с всички цели и задачи, които си поставя предучилищното образование и възпитание, и в контекста на променената междупоколенческа приемственост детската градина като образователен терен играе изключително важна роля в живота на съвременното дете по отношение на запознаването с българската народна песен, както и с нейното възприемане и изпълнение, накратко казано – **детската градина е терен, отправна точка за осъществяване на първи стъпки на трансмисията на българската народна песен.** Институционалната отговорност и подготовката на настоящите и бъдещите учители по отношение на тази цел са ключови.

„В българското традиционно патриархално общество съществуват регламентирани фолклорни ситуации, в които се осъществява песенното изпълнителство – жътва, трапеза, седянка и т.н.“ (Пейчева, 1992: 66). „Музикалната традиция се унаследява и възпроизвежда в три основни колектива: селищния, групите на връстниците и семейно-родовия в тяхната емоционална взаимосвързаност. В процеса на колективно битие отделната личност участва – последователно или едновременно и в трите колектива. Основните три периода в този процес – детската възраст, предбрачният период и животът след брака – са свързани както с определени степени на социализация, така и с определени, макари и невинаги рязко отграничени помежду си фази на художествено обучение“ (Александрова, 1983: 30). Социализацията и художественото обучение на децата през 2026 година не се реализира единствено в семейна среда, сред родители, баби и дядовци, но и в детската градина. В книгата си „Между селото и вселената“ Лозанка Пейчева, цитирайки Скот Лаш, споделя, че: „институции като семейството са поддържали символичното, като са предавали ценности от поколение на поколение. Те са участвали във възпроизводството на културата и социалната връзка. В България в продължение на векове се поддържа и предава от поколение стабилизираната ценностна културна матрица значимите семейни празници да бъдат огласявани и чрез обредно-празнична музика“ (Пейчева, 2008: 123).

Тази естествена за традиционната култура междупоколенческа трансмисия, осъществявана единствено и само в семейството, за съжаление в наши дни е все по-малко активна, дори в големите населени места – почти изчезнала практика: „Попаднало в условията на бърза и драматична политическа, икономическа, социална и културна промяна след 1989 г., семейството в България е подложено на огромно напрежение. Масовото обединяване на населението в България, масовите икономически миграции взривяват и разрушават стабилността на традиционното семейство. Това води до нарушено репродуциране на културните форми, поддържани от него (включително и музикални). В резултат на миграциите и поколенията се разделят, а транспоколенческата устойчивост на музикални практики, знания и репертоари става невъзможна в условията на непрекъснати културни промени“ (Пейчева, 2008: 124). С оглед на казаното по-горе, бихме могли да допуснем, че предвид нарушената в

съвремието семейна междупоколенческа традиция, предучилищното образование и възпитание е възприело функцията на един основен, дори бихме могли да го наречем първи за всяко българско дете механизъм за предаване на устни традиционни практики, в т.ч. песни, приказки, гатанки и т.н. Като първи и основен образователен и възпитателен инструмент за българското дете след 3 годишна възраст: „Предучилищното образование е задължително от учебната година, която е с начало в годината на навършване на 4-годишна възраст на детето.“ (ЗПУО, Чл. 8. (1) (Изм. - ДВ, бр. 82 от 2020 г.) „Детската градина е институция в системата на предучилищното и училищното образование, в която се отглеждат, възпитават, социализират и обучават деца от тригодишна възраст до постъпването им в I клас в съответствие с държавния образователен стандарт за предучилищното образование. (ЗПУО, Чл. 24. (1))

В контекста на казаното дотук ще обобщим, че в наши дни междупоколенческото предаване на устната традиция (песни, приказки и т.н.) се осъществява в семейството, детската градина (като първи образователен етап от живота на съвременното дете) и чрез ситуации от концертен тип, които биха могли да бъдат аудио и видео реализирани. „Съвременните културни условия в България допускат реализация на традиционната култура в други ситуации – заместители, които най-общо могат да се определят като ситуации от концертен тип“ (Пейчева, 1992: 66).

Със сигурност не бихме могли да подминем огромния теренен труд и сборниците на Васил Стоин, Елена Стоин, Николай Кауфман и др., които чрез нотния си и поетичен текст са съхранили наследството на пеещите българи от началото на XX век. За съжаление обаче, без живите човешки гласове тези песни ще останат единствено и само в библиотеката и архива на дома. Според един от най-изтъкнатите етномузиколози в света - Бруно Нетл: „Друга реакция е изкуственото или изолирано съхранение на традицията в ограничена среда – нещо като музеификация. Основната част от функционалния музикален живот се променя по западни модели, а музиката, която народът счита за свое традиционно наследство, се съхранява в изолирани „джобове“, често под защита и покровителство на държавни институции. Населението я признава, но я възприема като нещо от миналото или като музикален идеал, рядко изпълняван и запазен за специални събития, класове или социални групи“ (Nettl, 2005: 477).

Считам, че този проблем в бъдеще ще продължи да се задълбочава и, ако не бъдат взети иновативни решения, базирани на интегративни педагогически подходи с участието на народната песен и децата в тях, специалното място, определяно ѝ от историята и живота на десетки поколения, ще бъде трайно заличено. Съвременното дете, чийто живот е условно подчинен на живота и взаимодействията в детската градина, може да се свърже с българска народна песен, с нейното характерно звучене, основно по време на определена педагогическа ситуация, на културно-масово мероприятие или от телевизионния приемник. В наши дни, по мои лични наблюдения, присъствието на българската народна песен, като част от песенния репертоар в образователно направление „Музика“ в детските градини обаче, е сведено до минимум. За да се промени този факт, трябва и музикалните ръководители, и детските учители да правят опити за пеене на детски народни песни. Ще направим важна за изследването уговорка, че **най-важното е децата да чуват интонационно верни гласове с прецизно подбирани варианти на народните песни (подходящи за възрастта им, част от местната фолклорна традиция), защото децата предпочитат слушането и възприемането на песенни образци от „живи“ български гласове** (на живо или посредством високо издържан запис, ако учителят не може да пее), които интерпретират народната песен в най-голяма близост до традиционния български глас (със специфичните характеристики за всеки отделен фолклорен регион).

МЕТОДОЛОГИЯ

Обект на изследването е образователно-възпитателният процес в предучилищното образование, насочен към приобщаването на децата към българското фолклорно музикално наследство. **Предмет** на изследването е ролята на предучилищното образование като институционален механизъм за съхраняване и предаване на българската народнопесенна традиция в условията на променена междупоколенческа приемственост. **Целта** на изследването е да се анализира значението на

предучилищното образование за съхраняването, предаването и усвояването на българската народнопесенна традиция в условията на отслабена семейна и междупоколенческа приемственост, както и да се обоснове необходимостта от целенасочена педагогическа работа в детската градина.

Изследването е реализирано чрез **качествена методология, основана на теоретичен, сравнителен и интерпретативен анализ на научни източници, педагогически практики и съвременни социокултурни тенденции,** свързани с предаването на българската народнопесенна традиция в предучилищна възраст, с акцент върху осъществяването на първите стъпки по запознаването на децата с народната песен.

ОСОБЕНОСТИТЕ НА БЪЛГАРСКИЯ ДЕТСКИ МУЗИКАЛЕН ФОЛКЛОР И МЯСТОТО МУ В ДЕТСКАТА ГРАДИНА

„Исторически и методологически развитието на предучилищното музикално възпитание е тясно свързано с традициите и особеностите на националната музикална култура. То изминава дълъг път, по който всеотдайно работят много педагози, изграждащи убеждението за необходимостта децата от 3 до 6 годишна възраст да бъдат възпитавани в детска градина. През 1982 година бе отбелязана 100-годишнината от откриването на първата детска градина в България в гр. Свищов от прогресивния просветен деец Никола Живков. Музикалната дейност присъства неизменно в живота на децата. В България преди повече от 25 години се въвежда практиката музикалното възпитание в детските заведения да се ръководи от специалист – музикален педагог“ (Николова, 1990: 6). Според математическите изчисления от момента, в който е издала своята книга авторката Емилия Николова, до днес, са отминали 36 години. Преди повече от 60 години в българската детска градина (в голям процент, но има и изключения, поради обективни и субективни причини), музикалното възпитание в България се осъществява от музикален педагог.

„Идеята за осъществяване на музикално възпитание на българските деца със средствата на българския музикален фолклор съществува отдавна. В исторически план целта и задачите на обучението по музика до голяма степен се определят от стремежа в основата на музикалното възпитание да залегне народната песен като основа за формиране на музикален слух и любов към песента. В съвременен аспект в предучилищното музикално образование фолклорът е представен в своето многообразие. Присъствието му е насочено преди всичко към разбиране, емоционално преживяване и оценяване на родното музикално изкуство в неговото единство – песни и музика за изпълнение и слушане, движения и танци с музика, детски народни игри, свирене с детски народни музикални инструменти и др.“ (Коловска, 2019: 460-461). Ясно се вижда, че българските народни песни и детските народни игри заемат важно място при организацията на музикалния живот в детската градина. За да се върви напред в този научен текст, е редно да се изясни въпросът, свързан особеностите на детския музикален фолклор.

Стоян Джуджев определя, че „най-важните отличителни белези на детското народно творчество, респ. на детския фолклор са: 1. Ейдентично, т.е. образно мислене; 2. Конкретност на образите и представите; 3. Широко използване на аналогиите; 4. Особена чувствителност и разположение към ритъм и такт; 5. Склонност към изофония; 6. Многократно повторение на едно просто ритмично или мелодично ядро; 7. Изтъкване на звуковата страна на речта: 8. Изкуствена квантификация на немерената реч“ (Джуджев, 1977: 67-72). Сходно мнение изказва и Цветанка Коловска: „Детските народни песни притежават характеристики, които обосновано ги правят подходящи за начално музикалнослухово възпитание: в интонационно и метроритмично отношение не са трудни и се изпълняват с лекота от децата; с достъпен музикален език, а в мелодично отношение – с малък обем; в структурно отношение са кратки и прости; с много повторения на мелодични и ритмични ядра, което улеснява запомнянето им; текстовете са забавни, нравствено-поучителни, като тематично съдържание отговарят напълно на особеностите на детското образно мислене“ (Коловска, 2019: 463).

Според Емилия Николова „Детският музикален фолклор може да бъде групиран по следния начин: 1. Песни за най-малките деца, изпълнявани от възрастните – приспивни песни и песни за

забавление; 2. Детски песни, музикални игри и свирене с детски музикални играчки и инструменти – песни за животни, за растителния свят, календарни песни, хумористични и пр. 3. Детски изпълнения на песни и инструментални мелодии от репертоара на възрастните“ (Николова, 1990: 8). Интересен дял са песните за животинския и растителния свят и др. По този въпрос М. Букорещлиев пише: „Мнозина от информаторите ги определят като „***детински песни“***. Това е един от най-трудните за класифициране раздели в детския фолклор поради живата му и неразривна връзка с фолклора на възрастните. Тук твърде малко са песните, които биха имали „претенциите“ за самобитно детско творчество. По отношение на този дял от песни, Букорещлиев, а не само той (още Ст. Джуджев, Райна Кацарова, П. Динеков, Т. Живков, Т. Тодоров и др.), счита, че са обект на т.нар. ***снижение*** – от възрастните към децата. Обратният процес – от децата към възрастните, не е познат в народната художествена изпълнителска практика. Характерно за песните от този дял е, че преобладаващият размер е 2/4, музикалните строфи най-често са от 8, 16 и по-рядко 12 такта, с осмино-четвъртинов ритъм. Песните носят белезите и характера на фолклорната област, от която произлизат, с всичките му особености и музикално-словесни черти. По-развитите мелодии и разнообразни метрични схеми се отегчават от монотонните мелодии на „забавалките“ и „броилките“. Песните от този дял, които децата от предучилищната възраст изпълняват, попълват насъщни естетически и утилитарни нужди на децата до преходната детско-юношеска възраст, когато те започват да изпълняват основно фолклора на възрастните“ (Букорещлиев, 1986: 59-60). Според Таня Бурдева: „Чрез песента се осъществяват интегративни връзки между обучението по музика, социален и природен свят и изобразително изкуство. Мелодиите на песните трябва да се развиват в малък звуков диапазон, за да бъдат достъпни за изпълнение. Диапазонът на детския певчески глас е ограничен, затова не бива гърлото да се напряга с пеене за тази възраст мелодии“ (Бурдева, 2019: 9). Сходна теза изказва и Бруно Нетл: „На повечето места, според скромното проучване на култури, което предлага етномузикологичната литература, изглежда, че именно възрастните решават какво и как трябва да пеят децата. Те учат отделен, различен стил, но такъв, който споделят за конкретни цели. Простият стил, срещан в европейските и някои други детски песни, се среща и в някои игри на възрастни (например песните за залагания на някои северноамерикански индианци) и в остарели ритуали (например остатъци от предхристиянски сезонни обреди в Европа)“ (Nettl, 2005: 467). Важно е да допълним, че: „В условията на съвременното информационно общество, при липса на ограничения за културен обмен, личността на подрастващите се нуждае от ценностна ориентация, от умения за критическо и творческо мислене“ (Бурдева, 2019: 6). Народните песни носят мъдрост и послание. Те са били част от живота на българите в традиционното общество, когато песните са се изпълнявали като част от обредния календар, били са част от жътвата, от седянката, от сватбата. Разбира се, както по-горе беше споменато, народните песни за детската градина, задължително трябва да бъдат критично подбирани и прецизирани така, че да се впишат адекватно в съответната възрастова група.

Базирайки се на разгледаните трудове, бихме могли да оформим идеята, че:

1. В предучилищното образование (трета – 5-6- годишните деца и подготвителната групи – 6-7-годишните деца), специално място намират песните за животинския и растителния свят, резултат от процеса на ***снижение*** от фолклора на възрастни към деца;
2. Те могат да бъдат категоризирани като **преходни по отношение възрастта на децата**, които ги изпълняват (от предучилищния етап, до прехода от детство към юношество);
3. В случая **определящи са естетическите и утилитарни нужди** по отношение на текстовото съдържание на песните, което ги оразличава от „броилките“ и „забавалките“ от една страна, но и от фолклора на възрастните от друга.

С оглед на генерираната идея и с цел да се онагледят културните процеси по отношение присъствието на народната песен в живота на детската градина, представяме следната таблица:

Таблица 1: Хипотетични варианти относно динамика на културната идентичност при съхранена и прекъсната традиция посредством детската градина

Етап	Вариант 1: Съхранена традиция	*Вариант 2: Прекъсната традиция*
МИНАЛО	**Активна междупоколенческа приемственост – предаване на народни песни и традиции в семейството**	***Активна междупоколенческа приемственост – предаване на народни песни и традиции в семейството***
НАСТОЯЩЕ	**Детската градина като образователен център, който надгражда семейната традиция**	*Детската градина не успява да компенсира липсата на семейно предаване поради липса на народнопесенни практики*
КУЛТУРЕН ПРОЦЕС	**Българската народна песен присъства активно в предучилищното образование**	***Народната песен постепенно се маргинализира в предучилищното образование и възпитание***
ТРАДИЦИЯ	**Непрекъсната връзка между поколенията**	***Прекъсване на институционализираната приемственост на народната песен***

КУЛТУРАТА КАТО ИНСТРУМЕНТ В СЪВРЕМЕННОТО ПРЕДУЧИЛИЩНО ОБРАЗОВАНИЕ

„В Запада дефиницията за култура е въведена от английският антрополог сър Едуард Бърнет Тайлър. Той въвежда този термин в книгата си „Примитивна култура“ от 1871 г. и казва: „Културата или цивилизацията включва знание, вяра, изкуство, морал, право, обичаи и други способности и навици, придобити от човека като член на обществото.” Тайлър смята, че културата е нещо, свързано със специфичното състояние на човека в социалния живот“ (Ке Ю, 2024: 164).

Културата, в контекста на предучилищното образование, е инструмент за педагогическо въздействие от една страна, а така също и носител на традиции, обичаи, вярвания и знания, които децата постепенно усвояват и превръщат в част от своята личностна и културна идентичност. Ако приемем, че детската градина е минимализиран модел на съвременното общество, именно в този етап се осъществяват първите форми на културна социализация, чрез които детето се приобщава към традициите, ценностите и фолклорното наследство на българската култура. В този смисъл, предучилищното образование и възпитание, с всичките дейности, които развива, **поема функцията на посредник между традиция и обществената културна памет**. Това е и периодът от живота на съвременното дете, в който да се възпита обичта към музикалния фолклор, за да се отгледат много последователни поколения, носещи високи национални и духовни ценности, такива, за които мечтаеше Стоян Джуджев: „за да има музикален фолклор, не е достатъчно наличието на отделни пеещи личности, а е необходимо да има фолклорно-музикална общност – един пеещ народ“ (Джуджев, 1977: 169).

В подкрепа на казаното по-горе ще причислим и мнението на Албена Георгиева, която споделя: „Това, което ни предпазва от окончателна деперсонализация, това, което ни прави уникални, е нашата лична и колективна история и паметта за нея, вплетена в нашата специфична култура“ (Георгиева, 2021: 5). Много ясно авторката определя, че основният принос е в личната и колективна човешка история и памет за нея. Това, което нашият народ успява да съхрани през вековете и до наши дни.

„Историята на много цивилизации показва, че едно общество и неговата култура в крайна сметка могат да се сринат поради отчуждението на човека. „Машината“ започва да се разпада без единствената сила, която може да я променя — творческата енергия, произтичаща от човешкото самосъзнание“ (Blacking, 1973: 107). Джон Блекинг засяга още един много важен фактор, който е характерен за съвременното общество, а именно – отчуждаването между хората, благодарение на което намалява и затихва творческата енергия.

В този контекст, както и по-рано се спомена, детската градина, като минисоциум, **дава възможност за социализация**, дори съвсем уверено можем да кажем, че е първата институционална среда за социален опит сред децата. Особено значима е ролята на културата за изграждането на **личностната и националната идентичност** в предучилищното образование и възпитание. Детето изгражда своята личностна идентичност чрез преживяване, емоционално възприемане и активно индивидуално или групово участие в образователни дейности, пеене на песни, разказване на приказки, танцуване, рисуване и, разбира се, чрез игрови практики. Езикът, традициите, обичаите и фолклорното наследство са част от изграждането на националната идентичност. Чрез една стройно изградена методическа система за взаимодействие, като например интегративен подход между изкуствата (или други образователни направления), децата биха могли да изградят усещане за принадлежност и идентичност. Това бихме могли да открием в „общите цели на образователно направление „Музика“. Тук са маркирани и проблемни акценти с оглед на социалната, познавателната и музикално-артистичната подготовка на децата за постъпване в първи клас. С оглед на това направлението залага на заучаване на по-голям брой песни, както и импровизиране на инструментален съпровод на песен. При планирането на дейностите се осигурява запознаване с националните ценности и традиции с цел съхраняване и утвърждаване на националната идентичност“ (Наредба 5, 2016).

По отношение на поставените от наредбата цели – заучаване на повече песни, можем да споделим мнението на родителите от едно научно изследване: „Голяма част от родителите приемат, че научаването на народни песни в детската градина е от значение за музикалното развитие и патриотичното възпитание на децата им и за изграждане на техния морал и самочувствие, утвърждаване на националната идентификация на детето им, а и на самите тях. По-малък е процентът на родителите, които одобряват отчасти научаването на народни песни в детската градина, тъй като считат, че за децата репертоарът е по-труден за пеене и за разбиране, но такова мнение имат родителите на децата, когато са малки и не са убедени, че е подходящо за тях“ (Тараланска, 2025).

Следвайки стриктно насоките към учителя, ще припомним следното: „**Основната дейност в детската градина е пеенето**, като не бива да се поставят непосилни задачи и изисквания към детето в тази област.” (Наредба 5, 2016) Тук, може би е редно да се върнем малко назад в текста и да си припомним, че за по-малките групи в детската градина са подходящи по-лесните, монотонни песенни мелодии (3-4-, 4-5-годишните), докато за по-големите – (5-) 6- и 7-годишните деца съответно биха могли да бъдат използвани преходни фолклорни образци, свързани с подходящо и интересно за възрастта съдържание – с тематика за животни и растения и пр. Именно чрез тях те правят първите стъпки при формирането на регионалната (ако песните са с подчертана регионална принадлежност) и национална идентичност, формираща цялостната културна система от ценности при децата.

МЯСТОТО НА КОМПЕТЕНТНОСТИЯ ПОДХОД ПО ОТНОШЕНИЕ ЦЕЛИТЕ В ЗПУО И ПО-АКТИВНОТО ПРИСЪСТВИЕ НА НАРОДНАТА ПЕСЕН В ДЕТСКАТА ГРАДИНА

Началото на научната разработка постави основите си върху компетентностния подход в предучилищното и училищното образование и важността от присъствието на българската народна песен при формирането на културната идентичност и творческите нагласи у децата.

В контекста на предучилищното образование компетентностият подход поставя детето в центъра на образователния процес, като фокусира организацията на този модел чрез активно участие на детето във всички дейности: възприемане/преживяване, изпълнение/творчество, унаследяване/възпитание на културна идентичност. Благодарение на характерната за народните песни мелодика и метроритмика и желание у децата за пляскане, свирене на детски музикални инструменти и танци, се осъществява

допирателна до задължителната форма на педагогическо взаимодействие в детската градина – играта, чрез която, на основата на груповото взаимодействие се постига естествена социализация, сплотеност, работа в екип, емпатия или, както по-горе бяха цитирани мислите на Стоян Джуджев – **идеята за музикално пеещото общество (в контекста на детската градина)**. Разбира се, съвсем естествен резултат от този процес е и откриването на силно изразени млади фолклорни гласове, които да бъдат насочени към професионална вокална реализация. Не на последно място, от съществена важност е придобиването на национална и културна идентичност, която да възпитава у децата патриотично чувство и осъзнаване на тяхното специално място в националното и европейско пространство.

Таблица 2: Корелация между целите на ЗПУО и формирането на компетентности чрез народната песен в контекста на предучилищното музикално възпитание

Цели на ЗПУО	**Очаквани резултати посредством активно присъствие на народната песен при взаимодействието с децата в ОН „Музика“**
Интелектуално, емоционално, социално и физическо развитие	**Развитие на музикална памет и координация**
Съхраняване на национална идентичност	**Формиране на ранно национално самосъзнание**
Личностна и професионална реализация	**Умения за работа в група**
Устойчиво развитие	**Осъзнаване значението на наследството**
Откриване на заложби и способности	**Идентифициране на музикални заложби**
Мотивация за учене през целия живот	**Интерес към музиката и творчеството**
Демокрация и гражданско участие	**Умения за сътрудничество**
Толерантност към културна идентичност	**Уважение към фолклорни традиции**
Толерантност към правата на децата	**Емпатия и уважение към различията**
Национални и културни ценности	**Познание за музиката и творчеството**
Глобални процеси и тенденции	**Фолклорът като част от света**
Компетентности за ЕС	**Принадлежност към българската национална култура като част от европейското културно пространство**

В резултатите в таблицата е видно активното присъствие на народната песен в Образователно направление „Музика“ в детската градина би довело до пряка корелация с поставените от ЗПУО цели и задачи. (ЗПУО, чл. 5., ал. 1., т. 5. и т. 10., доп., бр. 64 от 5.08.2025 г., в сила от 15.09.2025 г.) Ясно се вижда, че народната песен притежава значим образователен потенциал за комплексното развитие на децата от предучилищното образование. Чрез активното, „живо“ присъствие на народната песен чрез гласа на учителя (чрез пеене и разказ на определени елементи от тематичното съдържание на песента) или най-близкия до традиционното пеене запис (изпълнен с подходящия съпровод от битови инструменти, с поетичен текст, базиран на адекватния за региона фолклорен диалект и ярката, звънлива, естествена фолклорна звучност на гласа) се развиват слухово-подражателните умения при децата, музикалната памет, образното мислене, двигателната координация (когато се използват и танцови движения и стъпки), емоционалните, социалните и комуникативни възприятия и способности. Подобни мисли споделя и Бинка Караиванова: „Извън педагогическите ситуации по музика, които се провеждат от музикалния ръководител, създаването на условия и възможности за ежедневен контакт на децата с музика са отговорност на детския учител. Той има инициативата и свободата да насища с музикално съдържание и дейности различните моменти от дневния режим. По този начин детската градина става специфична среда, осигуряваща ежедневно включване на децата в музикални дейности“ (Караиванова, 2023: 241). **От позицията на компетентностния подход следва да се подчертае, че народната песен не се разглежда единствено като съдържателен елемент на музикалното обучение, а като средство за формиране на приложими знания, умения, нагласи и ценности.**

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Настоящият доклад няма претенцията за най-изчерпателното по темата изследване, но поставя основите за по-голямо и задълбочено проучване, което да обрисува съвременния поглед, чрез който ще се обхванат поставените въпроси, а именно *изграждането на интегративен педагогически подход между музикалното и изобразителното изкуство, на основата на който да бъде възможно реализирането на иновативно педагогическо взаимодействие с деца от трета и подготвителна групи на детската градина, чрез който практически да се даде възможност на децата активно, интересно и пълноценно да се докоснат до българската народна песен във възможно най-близкия до автентичното ѝ звучене начин*. Сходна идея защитава и едно от най-новите изследвания по темата с автор Стефка Будакова, която защитава именно идеята за участие в педагогическите активности на децата от детската градина чрез преживяване и творчество, като, както споделя тя: „Основен принцип е ученето чрез участие, съчетаващо наблюдение, подражание и творческа интерпретация. Сценариите се основават на автентични записи и етнографски проучвания на регионалния празничнообреден календар (Коледа, Сурва, Лазаровден, Гергьовден, Еньовден и др.) и се реализират като съвместна дейност между носители на традицията и по-млади участници, което осигурява междупоколенческа приемственост“ (Будакова, 2026: 48). Възможността на подрастващото поколение да се докосва до традицията чрез „живи“ съвременни носители още от най-ранна възраст би донесла най-добрите резултати за поколенията в бъдеще – осмисляне на традицията чрез съхраняването и трансмисията за бъдещите поколения, но единствено и само чрез осъзната и навременна подкрепа на институциите „детска градина“ и „училище“.

ЛИТЕРАТУРА

Александрова, Б. (1983). Към въпроса за усвояването на фолклорната песенност. – В*: Български фолклор, кн. 3. // Aleksandrova, B. (1983). Kam vaprosa za usvoyavaneto na folklornata pesennost. – V: Balgarski folklor, kn. 3.*

Будакова, С. (2026). Практики за музикално обучение на децата от предучилищна възраст чрез фолклор. // Budakova, S. (2026). Praktiki za muzikalno obuchenie na detsata ot preduchilishtna vazrast chrez folklor. https://www.shu.bg/wp-content/uploads/file-manager-advanced/users/razvitie/as/2026/ ONS_DOKTOR_2026/15.%20Stefka%20Budakova/Avtoreferat_S.Budakova.BG.pdf (Последно видяно на 10.04.2026)

Букорещлиев, М. (1986). Български детски песенен фолклор. София: Издателство „Музика“. // Bukoreshtliev, M. (1986). Balgarski detski pesenen folklor. Sofiya: Izdatelstvo „Muzika“.

Бурдева, Т. (2019). Методика на музикално възпитание в предучилищна възраст. Второ издание. Fats Print Books. // Burdeva, T. (2019). Metodika na muzikalno vazpitanie v preduchilishtna vazrast. Vtoro izdanie. Fats Print Books.

Георгиева, А. (2021). Културното наследство – въпрос на обучение. Бр. 1: Научни известия „Наследство БГ“ // Georgieva, A. (2021). Kulturnoto nasledstvo – vapros na obuchenie. Br. 1: Nauchni izvestiya „Nasledstvo BG“ https://periodicals.uni-sofia.bg/index.php/AR-NBg/bg/article/view/1370 https://periodicals.uni-sofia.bg/index.php/AR-NBg/bg/article/view/1370

Джуджев, С. (1977). Музикографски есета и студии. София. // Dzhudzhev, S. (1977). Muzikografski eseta i studii. Sofiya.

Ке Ю. (2024). Значение и стойност на интегрирането на местната култура в учебната програма на музикалните училища. Годишник. Академия за музикално, танцово и изобразително изкуство „Проф. Асен Диамандиев” – Пловдив. // Ke Yu. (2024). Znachenie i stoynost na integriraneto na mestnata kultura v uchebnata programa na muzikalnite uchilishta. Godishnik. Akademiya za muzikalno, tantsovo i izobrazitelno izkustvo „Prof. Asen Diamandiev” – Plovdiv. https://www.artacademyplovdiv.com/amtii/Godishnik/Godishnik%202023.pdf (Последно видяно на 10.04.2026 г.)

Караиванова, Б. (2023). Музиката в детската градина. *Педагогическо списание на Великотърновския университет Св. св. Кирил и* Методий, бр. 2. // Karaivanova, B. (2023). Muzikata v detskata gradina. Pedagogichesko spisanie na Velikotarnovskiya universitet Sv. sv. Kiril i Metodiy, br. 2.

Коловска, Ц. (2019). Образователен и тематичен преглед на фолклора в обучението по музика в детската градина. *Knowledge – International Journal,Vol. 30. 2.* // Kolovska, Ts. (2019). Obrazovatelen i tematichen pregled na folklora v obuchenieto po muzika v detskata gradina. Knowledge – International Journal,Vol. 30. 2.

Николова, Е. (1990). Българският детски музикален фолклор в музикалното възпитание на детската градина. София: Интерпрес' 67. // Nikolova, E. (1990). Balgarskiyat detski muzikalen folklor v muzikalnoto vazpitanie na detskata gradina. Sofiya: Interpres' 67.

Пачкова, П. (2024). Помени в ценностните модели на българите след 1989 г. Брой 66 *Ценностите. Класика и актуалност*. Nota Bene. // Pachkova, P. (2024). Pomeni v tsennostnite modeli na balgarite sled 1989 g. Broy 66 Tsennostite. Klasika i aktualnost. Nota Bene. https://notabene-bg.org/uploads/articles_pdf/notabene-bg_org-read1610.pdf

Пейчева, Л. (1992). Опит за усвояване на фолклорната песенност от Дупнишкия район в нефолклорни културни условия. (Описание на един експеримент) – В: *Български фолклор, бр.4. // Peycheva, L. (1992). Opit za usvoyavane na folklornata pesennost ot Dupnishkiya rayon v nefolklorni kulturni usloviya. (Opisanie na edin eksperiment) – V: Balgarski folklor, br.4.*

Пейчева, Л. (2008). Между селото и вселената. Старата фолклорна музика от България в новите времена. София: АИ „Проф. Марин Дринов". // Peycheva, L. (2008). Mezhdu seloto i vselenata. Starata folklorna muzika ot Balgariya v novite vremena. Sofiya: AI „Prof. Marin Drinov".

Радев, Пл. (2007). Учебни съдържания. – *В: Педагогика.* Под съст. на Радев. Пл. // Radev, Pl. (2007). Uchebni sadarzhaniya. – V: Pedagogika. Pod sast. na Radev. Pl.

Тараланска, Н. (2025). Народното пеене в смесена възрастова група в детската градина. *Електронно списание – Приобщаващо образование*, бр. 20. // Taralanska, N. (2025). Narodnoto peene v smesena vazrastova grupa v detskata gradina. Elektronno spisanie – Priobshtavashto obrazovanie, br. 20. https://journal.deo.uni-sofia.bg/16550/

Чавдарова-Костова, С. (2022). Наръчник за прилагане на компетентностния подход в обучението на бъдещи учители. // Chavdarova-Kostova, S. (2022). Narachnik za prilagane na kompetentnostniya podhod v obuchenieto na badeshti uchiteli. https://www.mon-nmuciot.bg/docs/други/НАРЪЧНИК%20по%20ПКП%20-%20свали%20от%20облака%20и%20чети.pdf

Закон за предучилищно и училищно образование // Zakon za preduchilishtno i uchilishtno obrazovanie https://www.mon.bg/regulation/zakon-za-preduchilisthnoto-i-uchilisthnoto-obrazovanie/ (Последно видян на 22.03.2026 г.)

Наредба 5 от 03.06.2016 г. за предучилищно образование // Naredba 5 ot 03.06.2016 g. za preduchilishtno obrazovanie https://www.mon.bg/regulation/naredba-%e2%84%96-5-ot-03-06-2016-g-za-preduchilisthnoto-obrazovanie/ (Последно видяна на 22.03.2026 г.)

Blacking, J. (1973). How musical is man? University of Washington Press. Seattle and London.

Brett, P. P. Mompoint-Gaillard, M. H. Salema (2009). How all teachers can support citizenship and human rights education: a framework for the development of competences. Strasbourg: Concil of Europe Publishing.

Cassirer, Ernst (1944). An essay on man. New Haven: Yale University Press.

Nettl, B. (2005). The study of Ethnomusicology. University of Illinois press. Urbana and Chicago.